

بررسی تطبیقی ادله تجرد نفس در اثبات تجرد خیالی

از دیدگاه محقق طوسی و ملاصدرا

احمد عابدی آرانی^(۱)

محمد رضا کریمی والا^(۲)

محسن پیرهادی^(۳)

چکیده

تجرد عقلی و خیالی نیز مطرح کرده است. بنابراین، ملاصدرا با اثبات اینکه قوه خیال از مراتب نفس و خود، امری مجرد است، توانسته بقای نفوسی را نیز مستدل کند که از مرتبه تجرد خیالی ارتقا نیافته‌اند. در نوشتار پیش رو، روشن شده است ادله‌یی که محقق طوسی بیان کرده، قابلیت اثبات تجرد خیالی را دارند و بر این اساس - چنانکه ملاصدرا تبیین کرده است - بقای همه نفوس انسانی با اثبات تجرد خیالی نفس امکانپذیر است. این امر بر اساس مبانی صدرایی روشنی منقح است اما پیش از صدرالمتهلین و در تحقیقات محقق طوسی، تجرد خیالی را میتوان تنها در نفوسی پیگیری کرد که به مرتبه تجرد عقلی رسیده‌اند که این امر، توان حل بقای تمام نفوس انسانی را ندارد.

کلیدواژگان: تجرد عقلی، تجرد خیالی، بقای نفس، قوه خیال، محقق طوسی، ملاصدرا.

مقدمه

بحث از تجرد نفس، از دیرباز مورد اهتمام

یکی از دلایل اصلی برای اثبات بقای نفس، تجرد نفس است. اما در این میان، حل معضل بقای همه نفوس انسانی، منوط به تحلیل نحوه تجرد نفس و اثبات تجرد خیالی است. محقق طوسی در صدد اثبات تجرد نفس برآمده و اساساً تجرد را بعنوان دلیلی برای اثبات بقای نفس مطرح کرده است. گرچه وی اشاره‌یی به اثبات تجرد خیالی ندارد اما برخی از ادله ارائه‌شده، قابلیت اثبات تجرد خیالی را دارند. از سوی دیگر وی معتقد است نفوسی که به مرتبه تجرد عقلی نائل آیند، از تجرد خیالی نیز بهره‌مندند. در مقابل، ملاصدرا نیز برای حل مسئله بقای تمام نفوس، تجرد عقلی و خیالی را اثبات کرده و اساساً تلاش وی در اثبات تجرد خیالی، معطوف به اثبات بقای تمام نفوس بوده است. در این میان، برخی از ادله‌یی که ملاصدرا مطرح کرده، با محقق طوسی اشتراک دارد. ملاصدرا دلالت برخی از این ادله را بر تجرد خیالی تام میدانند و علاوه بر آن چند دلیل مستقل در اثبات

* این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری است. تاریخ دریافت: ۹۸/۲/۲ تاریخ تأیید: ۹۸/۹/۴

(۱). دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه قم؛ abdie.ah@chmail.com

(۲). دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه قم؛ r.karimivala@qom.ac.ir

(۳). دانشجوی دکتری کلام اسلامی دانشگاه قم، (نویسنده مسئول)؛ m.pirhadi22@gmail.com